

CLARE BRADFORD
**THE MIDDLE AGES IN CHILDREN'S
LITERATURE**

New York: Palgrave McMillan, 2015 (209 s.)

Tidigt i *The Middle Ages in Children's Literature* fastslår Clare Bradford att det medeltida är överallt. Likafullt är medeltid och det medeltida vaga begrepp som refererar, enligt Bradford, till allt från en bestämd epok och kultur till specifika praktiker, texter och till ett tankestoff. Det medeltida är en idé mer än något enhetligt koncept. Denna breda ansats utgör ingången i Bradfords både infallsrika och informativa studie, där hon utmanar den tidigare forskningens ensidiga fokus på autenticitet i barnlitteraturens bruk av det medeltida. Bradford själv intresserar sig för hur samtida barnlitteratur (och annan barnkultur) använder det medeltida för att säga något om sin egen tid. Primärmaterialet utgörs av texter, filmer och tv-serier från 1970-talet in i våra dagar, med några enstaka utflykter till 1900-talets första decennier. Studien har belönats med *Children's Literature Association Book Award* och den erbjuder onekligen njutbar läsning, en rikedom av uppslag och intressanta iakttagelser, men innehåller också vissa svagheter.

I studiens introduktionskapitel problematiserar Bradford termer som medeltid (middle ages) och det medeltida (the medieval), svåröversatta begrepp som delvis pekar åt olika håll. Sin kritik mot kravet på autenticitet i barnlitteraturens användning av det medeltida motiverar hon med svårigheten i att fastställa något sådan; istället accentuerar hon sitt fokus på "uses and abuses of the medieval in medievalist texts for the young – that is, post-medieval texts which respond to and deploy medieval culture" (2, min kursivering). Detta resonemang fortlöper också i det första kapitlet där det medeltida som koncept fördjupas. Bradford tar avstamp i en beskrivning av modernitetens möte med det förflutna som en njutbar förtrollning (enchantment). Hon utgår från Michael Saler som, i kontrast till Max Weber, argumenterar för att moderniteten kombinerar förtrollning med Webers kända begrepp avförtrollning (disenchantment) och

skapar en hybrid form "that delights but does not delude" (Saler i Bradford, s. 12). I ett urval bilderböcker visar Bradford hur gränser mellan fantasi och verklighet flyter samman och synliggör genuskritiska inslag och etiska gränsöverskridanden. Utifrån Alan Robinsons begrepp present past förankrar Bradford sin tes att det förflutna alltid ses och förstås utifrån ett nu och hon argumenterar exempelvis för att protagonisten i Karen Cushmans roman *Catherine, Called Birdy* (1994), som kritiserats för att vara för modern i sin framtoning, uppriktar en dialog mellan det förflutna och nuet genom att kombinera det medeltida med moderna feministiska diskurser.

Kapitel två och tre rör sig kring temporalitet respektive spatialitet och det medeltida. I det första av kapitlen presenteras Carolyn Dinshaws användning av begreppet asynkroni som innebär att flera temporala plan kolliderar i ett nu. De texter Bradford diskuterar iscensätter denna tidskollision på flera olika sätt och låter medeltida inslag fungera som en källa till kunskap, som statisk brist i förhållande till en aktiv modernitet och ibland som en negation till moderniteten där protagonisterna medvetandegörs om modernitetens förmenta överlägsenhet. Bradford lyfter här, som på andra ställen, ambivalens vilket synliggör bredd i användningen av det medeltida. Det tredje kapitlet ägnas den medeltida platsens betydelse, såsom herrgården (manor house). Bradford spårar denna plats i olika romaner över tid och diskuterar bland annat den gotiska romanens fokus på arkaiserade miljöer tyngda av ett brottsligt förflutet. En annan del av kapitlet diskuterar den medeltida platsen som kolliderar med den moderna platsen och här visar Bradford hur exempelvis Elisabeth Winthrops *The Castle in the Attic* (1985) låter den medeltida platsen utgöra det spatiala plan där romanens protagonist genomgår ett antal mognads- och utvecklingsprov.

I det fjärde analyskapitlet problematiserar Bradford representation av karaktärer med funktionshinder i en medeltida kontext. Hon använder sig av Ato Quaysons begrepp aesthetic nervousness där det avvikande på olika sätt skapar spänning i förhållande till normativ kroppslighet. Utifrån sina exempel drar Bradford slutsatsen att lyten och funktionshinder i texter med ett medeltida scenario fungerar distansnerande, som "a less perilous context in which to represent disabilities" (106). I det efterföljande kapitlet diskuterar Bradford förekomsten av det monstrosa vars ökade popularitet i samtida fiktion härleds till den osäkra tid vi lever i idag. Genom att använda teorier av Jeffrey Cohen och Jaques Derrida argumenterar Bradford för monstrets förmåga att röra sig mellan det förflutna och nuet, men också för dess förmåga att destabilisera kulturella nor-

mer och utmana normativa värderingar. Olika monster såsom drakar, varulvar och vampyrer diskuteras, och bland annat John Ajvide Lindqvists roman *Låt den rätte komma in* (2004) dyker upp som primärmaterial – ett av få exempel på icke anglosaxisk litteratur.

I det sjätte kapitlet fortsätter Bradford sin undersökning av det icke-mänskliga, och diskuterar här djur i barnlitteratur som gör bruk av det medeltida. Med hjälp av Bruno Latours Actor Network Theory pekar Bradford på hur texter inte bara låter djur fungera som metaforer utan också som aktörer. Förhållandet mellan människa och djur präglas ibland av en konservativ agenda, såsom i Brian Jaques roman *Redwall* (1986) där representanter för de goda antropomorifieras medan antagonisterna utmärks av ett djuriskt beteende. I verk som Henrietta Branfords *Fire, Bed & Bone* (1998) liknar dock relationen mer ett nätverk där människor och djur formar varandra vilket uppmanar till en ny förståelse av djurs position gentemot människor. Det sjunde och sista kapitlet behandlar det medeltida som en källa till komik, och utifrån Henri Bergson och Mikhail Bakhtin argumenterar Bradford för att medeltida troper ofta används för att skapa inkongruens. Verk som driver med medeltiden som historisk epok accentuerar ibland det grymma, det smutsiga och det låga, medan verk som Terry Pratchetts *The Wee Free Men* (2003) bygger på en mer subtil lek med förväntningar och konventioner.

Bradford bygger sin studie på tesen att barnlitteratur använder sig av det medeltida för att säga något om sin egen tid, och studien genomsyras av en diskussion om det medeltida som en utgångspunkt för normkritik och för förståelsen av den Andre (mänsklig eller icke-mänsklig). Tesen är hållbar och föga kontroversiell, varför det blir överflödigt av Bradford att ständigt påminna oss om att barnlitteraturen säger något om sin egen tid. Det förefaller givet, men görs likafullt till en återkommande poäng. Vad som däremot inte framstår som lika givet är det medeltida som på en gång utgör undersökningens nav och samtidigt förblir tämligen vagt som begrepp.

Som nämndes förut, påpekar Bradford att det medeltida omger oss överallt samtidigt som det är ett långt ifrån enhetligt koncept. Utgångspunkten leder till att det medeltida stundtals blir så omfångsrikt att det blir svårfångat, en problematik som i Bradfords resonemang erinrar om evighetsgången i en hermeneutisk spiral. Det medeltida blir helt enkelt för mycket: en historisk epok representerad genom temporala och spatials strukturer, fantasier, motiv, troper, parafernalia och ibland narrativa strukturer. När hon diskuterar vampyrpojken Eli i Ajvide Lindqvists roman *Låt den rätte kom-*

ma in eller analyserar Neil Gaimans *The Graveyard Book* (2008), båda intressanta diskussioner i sig, upplever jag det som att hon snarare är ute efter det förflutna i allmänhet än något specifikt medeltida (vad det nu är). Det ska dock sägas att den typen av utveckling är ovanliga, och Bradford håller den röda tråden även om den stundtals bygger på en disparat och emellanåt populariserad förståelse av vad det medeltida är. Som jag ser det hade studien dock vunnit på en fördjupad diskussion av denna problematik redan i introduktionskapitlet. Istället återkommer Bradford till frågan om det medeltida i sin konklusion där hon vänder sig till Umberto Eco's *Travels in Hyper Reality: Essays* (1986). Eco argumenterar för att det medeltida tilltalar oss särskilt just för att vi aldrig helt förmått rekonstruera det som epok, en diskussion Bradford både omfamnar och problematiserar men som gärna hade fått komma tidigare.

Att Bradford inledningsvis säger sig vilja undersöka såväl 'uses' som 'abuses' av det medeltida möjliggör en ambivalent förståelse av primärmaterialet, i positiv bemärkelse. Ambivalensen gör att *The Middle Ages in Children's Literature* framstår som dynamisk och informativ. Det teoretiska löper sida vid sida med materialet i en kommunikation som det stundtals är ett rent nöje att ta del av. Ibland blir dock texter som ägnar sig åt 'abuse' snarare än 'use' föremål för kritik, såsom Robert Munsch och Michael Martchenkos bilderbok *The Paper Bag Princess* (1980) där det medeltida beskrivs som utslätat och formelartat i kontrast till en roman som Kevin Crossley-Hollands *Gatty's Tale* (2006) där det medeltida sägs korrelera med medeltidens händelser och politiska strömningar (24). Visserligen poängterar Bradford att skillnaderna inte rör sig kring autenticitet och fastslår senare att även verk som inte kännetecknas av komplexitet säger något om sin tid (181), men en underförstådd hierarki gällande olika verks litterära kvalitet går att ana här vilken känns obefogad.

Sina svagheter till trots utgör *The Middle Ages in Children's Literature* en skarp studie som lyfter fram något som tvivelsutan utgör ett dominerande inslag i barnlitteratur, men också i andra sammanhang. Dess rikedom på uppslag och slutsatser är svår att göra rättvisa här, varför läsning anmodas för den som önskar gräva djupare i de många uppslag som präglar Bradfords gedigna arbete. Hennes höga stilnivå, liksom hennes rikedom på infallsvinklar, bidrar till att förhöja läsoplevelsen. På det hela taget utgör studien en rik källa till kunskap för den med intresse för det medeltida (i en bred bemärkelse) i barnlitteratur, men också som en inspiration för det egna analytiska arbetet utifrån en teoretisk apparatur som väl lämpar sig också för förståelse av andra historiska epoker i barnlitterära texter. Det

vore dock intressant att se vilken roll föreställningar om det medeltida har spelat och spelar i svensk eller skandinavisk samtida barnlitteratur. Enstaka nedslag har gjorts, såsom i Margaretha Ullströms kandidatarbete i historia "Svensk medeltid i svensk barn- och ungdomslitteratur från 1990- och 2000-talen" (2004), men en studie av Bradfords omfång med dess teoretiska bredd vore onekligen på sin plats. Undrar just vad det medeltida har att säga om vårt samhälle?

Peter Kostenniemi
Doktorand i litteraturvetenskap
Stockholms universitet